

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет географії, туризму та історії
Кафедра туризму та економіки**

**ПРОЄКТ СТВОРЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ЗОНИ
В ПЕРЕДМІСТІ КРИВОГО РОГУ**

Кваліфікаційна робота студентки
групи ТУРм-24
ступінь вищої освіти «магістр»
спеціальності 242 Туризм і рекреація
Чорної Катерини Ігорівни
Керівник: к.г.н., доцент Остапчук І.О.

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Чорна Катерина Ігорівна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело. Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

ЗАПЕВНЕННЯ	
ЗМІСТ	
ВСТУП	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗОН	
1.1. Поняття та класифікація рекреаційних зон.....	
1.2. Роль рекреаційних зон у сталому розвитку міст та передмість.....	
1.3. Міжнародний та український досвід створення рекреаційних зон..	
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗОН ПЕРЕДМІСТЯ КРИВОГО РОГУ	
2.1. Географічне розташування та природно-ресурсний потенціал передмістя Кривого Рогу.....	
2.2. Рекреаційні зони та об'єкти.....	
2.2.1. Аналіз існуючих рекреаційних об'єктів та їхнього стану.....	
Перспективні рекреаційні об'єкти.....	
2.2.3. Соціо-економічні та екологічні проблеми рекреаційного розвитку регіону.....	
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА ПРОЄКТУ СТВОРЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ЗОНИ	
. Вибір та обґрунтування території для створення рекреаційної зони.	
Проект та функціональне зонування рекреаційної території.....	
3.3. Маркетингові підходи та промоція рекреаційної зони.....	
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасні тенденції розвитку міст та приміських територій визначаються потребою у гармонійному поєднанні економічних, соціальних та екологічних факторів. В умовах інтенсивної урбанізації та зростання техногенного навантаження особливої актуальності набуває створення та розвиток рекреаційних зон, які є важливою складовою системи сталого розвитку туризму та самої складної міської системи. Вони забезпечують відновлення фізичного та психологічного стану населення, сприяють охороні довкілля, підвищують туристичну привабливість територій та формують позитивний імідж регіону.

Актуальність дослідження підтверджується низкою нормативних документів на державному та міжнародному рівнях. Зокрема, Концепція сталого розвитку України та Стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки передбачають необхідність розвитку рекреаційної інфраструктури, раціонального використання природних ресурсів та збереження екологічної рівноваги [34, 44]. У Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» та Законі України «Про природно-заповідний фонд України» визначено правові засади збереження та використання територій рекреаційного призначення [13, 14]. Важливими орієнтирами є також Цілі сталого розвитку ООН до 2030 року, що наголошують на необхідності створення сприятливих умов життя та доступу до зелених зон у містах і передмістях [44].

Передмістя Кривого Рогу має специфічні умови для організації рекреаційних просторів. З одного боку, воно характеризується високим рівнем промислового освоєння територій та екологічними проблемами; з іншого — володіє багатим природно-ресурсним потенціалом (водні об'єкти, мальовничі ландшафти), який може бути використаний для створення зон відпочинку, туризму та оздоровлення. В умовах повномасштабного військового вторгнення до території України, відсутність умов безпечного відпочинку на узбережжі морів та інші соціо-економічні чинники роблять тему дослідження особливо актуальною.

Об'єкт дослідження - процес формування та функціонування рекреаційних зон у передмістях великих міст.

Предмет дослідження - проєкт рекреаційної зони передмістя Кривого Рогу.

Мета роботи - розробка проєкту створення рекреаційної зони в передмісті Кривого Рогу з урахуванням природно-ресурсного потенціалу території, екологічних обмежень, соціальних потреб населення та стратегічних орієнтирів сталого розвитку.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**:
ослідити теоретичні основи формування рекреаційних зон;
роаналізувати міжнародний і національний досвід формування рекреаційних просторів;
цінити сучасний стан існуючих рекреаційних об'єктів та виявити проблеми їх функціонування;
виявити перспективні рекреаційні об'єкти та території передмістя;
дійснити рекреаційне зонування передмістя Кривого Рогу та розробити картосхему;
озробити проєкт сучасної рекреаційної зони.

Новизна: у роботі вперше: на теоретичному рівні здійснено аналіз наявних рекреаційних об'єктів, виокремлено перспективні рекреаційні зони і пункти; на практичному рівні: здійснено спробу рекреаційного зонування передмістя Кривого Рогу, розроблено проєкт рекреаційної зони на березі Карачунівського водосховища.

Апробація: дослідження виконано в межах проходження виробничої практики за фахом у відділі розвитку туризму КП ІРМ м. Кривого Рогу КМР (договір № 58 від 20.05.2021 р.). Спільно із науковим керівником готується до публікації стаття до фахового видання.

Структура роботи: робота складається зі вступу, основної частини, висновків, списку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг (разом із додатком) складає 55 стор. друкованого тексту, список використаних джерел налічує 45 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗОН

оняття та класифікація рекреаційних зон

Рекреаційні зони є ключовим елементом сучасного просторового планування, спрямованого на забезпечення якісного відпочинку населення, збереження природного середовища та підтримання екологічної рівноваги. Вони відіграють важливу роль у формуванні комфортного середовища для відновлення фізичних і психологічних ресурсів людини, а також сприяють розвитку туризму, спорту та культурно-просвітницької діяльності [37, 38].

У науковій літературі рекреаційна зона визначається як територія, спеціально призначена або природно придатна для організації відпочинку, відновлення здоров'я, фізичних і психологічних сил людини, а також для реалізації дозвіллевих, спортивних і культурних потреб [36]. Рекреаційні зони характеризуються наявністю відповідної інфраструктури, яка забезпечує комфортне перебування відвідувачів, та природними чи штучно створеними умовами для рекреаційної діяльності [36]. Основною метою таких зон є гармонійне поєднання рекреаційних функцій із завданнями збереження природних ресурсів і мінімізації антропогенного впливу на довкілля.

За версією U.S. Environmental Protection Agency (Агенції з охорони природи США), рекреаційні зони включають землю, яка спроектована, побудована, призначена або використовується для рекреаційної діяльності. Прикладами є національні, державні, окружні або міські парки, інші зони відпочинку на свіжому повітрі, такі як поля для гольфу або басейни, а також водойми (океани, озера, річки та струмки), коли вони використовуються громадськістю для риболовлі, плавання або катання на човнах. Громадські та приватні території, які передбачувано використовуються для полювання, риболовлі, спостереження за птахами, їзди на велосипеді, піших прогулянок, кемпінгу чи іншого рекреаційного використання, також вважатимуться рекреаційними зонам [8].

За визначенням Міжнародної організації туризму (UNWTO), рекреаційна зона – це географічна територія, обладнана для задоволення рекреаційних потреб відвідувачів, включаючи природні ландшафти, інфраструктуру для активного відпочинку та послуги, що сприяють відновленню фізичного та психічного здоров'я. Такі зони можуть бути частиною туристичних дестинацій і класифікуватися за рівнем урбанізації та природоохоронним статусом [43].

Ще одне визначення наводить Європейська комісія з навколишнього середовища (European Environment Agency): рекреаційні зони - це простори, призначені для дозвілля та відпочинку, включаючи зелені насадження в урбанізованих районах, лісові масиви, прибережні зони та штучні об'єкти (наприклад, спортивні майданчики), з акцентом на доступність для громадськості та стійке управління для запобігання деградації довкілля [9].

У науковій практиці для систематизації рекреаційних територій використовують різні підходи до їх класифікації, які дають змогу ефективно планувати використання та розвиток таких зон.

До основних характеристик рекреаційних зон належать:

- територіальна доступність - зручне розташування та наявність транспортної інфраструктури для забезпечення легкого доступу відвідувачів.
- екологічна стійкість - збереження природних ландшафтів і біорізноманіття, а також впровадження заходів для зменшення впливу на довкілля.
- функціональна адаптивність - відповідність інфраструктури потребам різних соціальних груп, зокрема сімей, дітей, молоді, осіб старшого віку та людей з порушенням функцій організму.
- естетична привабливість - гармонійна інтеграція в природний або урбаністичний ландшафт, що сприяє створенню сприятливого візуального сприйняття.

Класифікація рекреаційних зон є важливим інструментом для їх систематизації та ефективного планування. Згідно з дослідженнями вітчизняних авторів, рекреаційні зони поділяються за низкою критеріїв, серед яких місце розташування, функціональне призначення, рівень інфраструктурного облаштування та ступінь доступності [1]. Такий підхід дозволяє врахувати

різноманітність рекреаційних об'єктів і їхню специфіку в контексті урбаністичного та природоохоронного планування.

За територіальним розташуванням:

іські рекреаційні зони, розташовані в межах міських агломерацій (парки, сквери, набережні), призначені для короткотривалого відпочинку міського населення.

риміські рекреаційні зони, території, розташовані на периферії міст, доступні для одноденного відпочинку (лісові масиви, водойми, рекреаційні комплекси).

іддалені рекреаційні зони, природні території, такі як національні парки, заповідники чи гірські масиви, призначені для тривалого відпочинку або туристичної діяльності.

За функціональним призначенням:

здоровчі зони, території, спрямовані на відновлення здоров'я та профілактику захворювань (санаторії, курорти, бальнеологічні центри).

портивно-рекреаційні зони, об'єкти для активного відпочинку та фізичної активності (спортивні майданчики, велодоріжки, лижні траси).

ультурно-просвітницькі зони, території, призначені для культурного збагачення та просвітницької діяльності (музеї просто неба, історико-культурні парки).

уристичні зони, об'єкти, орієнтовані на екскурсійний туризм і пізнавальний відпочинок [17].

За рівнем інфраструктурного облаштування:

природні зони - території з мінімальним антропогенним втручанням, що зберігають первинний природний ландшафт.

ультурно-облаштовані зони - об'єкти з розвиненою інфраструктурою (пішохідні доріжки, освітлення, зони відпочинку, інформаційні стенди).

омбіновані зони - поєднання природних і штучно створених елементів для забезпечення комплексного рекреаційного досвіду.

За ступенем доступності:

агальнодоступні зони: відкриті для всіх категорій населення без обмежень.

они обмеженого доступу: території з регульованим доступом, наприклад, платні рекреаційні об'єкти або зони для осіб з особливими потребами [23].

Рекреаційні території відіграють суттєву роль у забезпеченні сталого розвитку регіонів, адже вони одночасно задовольняють відпочинкові потреби населення та сприяють охороні природних ресурсів. Їх створення й подальше функціонування вимагають комплексного підходу, що враховує природні умови, соціальні особливості, економічні чинники та екологічні вимоги. Систематизація видів рекреаційних зон за основними характеристиками дає можливість більш ефективно планувати їх розвиток і управляти ними.

оль рекреаційних зон у сталому розвитку міст та передмість

Сталий розвиток сучасних міст та їхніх передмість передбачає гармонійне поєднання економічного зростання, соціального добробуту та екологічної рівноваги. У цьому контексті рекреаційні зони відіграють надзвичайно важливу роль, адже вони є ключовим елементом екологічної інфраструктури, засобом підвищення якості життя населення та інструментом зміцнення соціальної єдності [24].

Рекреаційні території створюють умови для повноцінного відпочинку, оздоровлення, духовного розвитку та відновлення працездатності людини. Вони формують природне середовище, сприятливе для фізичної активності, культурного дозвілля й психологічного розвантаження. Дослідження показують, що наявність у місті парків, скверів і зон відпочинку безпосередньо впливає на рівень задоволеності життям та психологічний стан населення [32].

З екологічної точки зору, рекреаційні зони є невід'ємною частиною зеленої інфраструктури міста. Вони виконують функцію природних фільтрів, поглинаючи вуглекислий газ, пил та інші шкідливі речовини, а також виробляють кисень, знижують температуру повітря в літній період і сприяють регулюванню вологості [39].

Рослинний покрив рекреаційних територій сприяє поліпшенню гідрологічного режиму міських ландшафтів: він знижує обсяг поверхневого стоку, запобігає процесам ерозії та допомагає відновленню запасів ґрунтових вод. Збереження міського біорізноманіття також значною мірою залежить від

наявності природних чи наближених до природних ділянок, які виконують роль середовищ існування для різноманітних видів рослин і тварин.

Водночас рекреаційні зони відіграють важливу роль у зменшенні наслідків кліматичних змін. Згідно з Європейською зеленою угодою [9], розвиток зелених територій і відновлення природних екосистем у межах урбанізованих ландшафтів є одним із найефективніших способів адаптації міст до зростання середньорічних температур і екстремальних погодних явищ.

Соціальне значення рекреаційних територій полягає в тому, що вони формують публічний простір для комунікації, інтеграції та розвитку громади. В умовах урбанізації, коли більшість населення проводить значну частину життя в щільній забудові, такі зони стають місцем соціальної взаємодії та культурного обміну [6]. Сучасні рекреаційні простори повинні бути інклюзивними, тобто забезпечувати однакові можливості для відпочинку всім групам населення, незалежно від статі, віку чи рівня фізичних можливостей. Особливо актуальним це питання стає під час планування зон відпочинку в крупних промислових містах та їхніх приміських територіях.

Рекреаційні території створюють умови для інклюзивного відпочинку, охоплюючи потреби різних груп населення - сімей, дітей, молоді, людей похилого віку та осіб з інвалідністю [11]. Міжнародний досвід (Данія, Норвегія, Німеччина, Польща, Іспанія, Португалія) демонструє, що добре спроектовані й доглянуті зелені зони сприяють зниженню рівня соціальної ізоляції та злочинності, оскільки стають місцями концентрації фізичної активності та соціальних контактів. Крім того, вони позитивно впливають на фізичне й психологічне благополуччя населення.

Окрім функції відпочинку, рекреаційні території впливають на формування локальної ідентичності. Парки, сквери, набережні та інші публічні простори часто стають впізнаваними символами міста, а також місцями проведення культурних заходів, фестивалів і громадських проєктів [32]. У такий спосіб рекреаційна інфраструктура не лише забезпечує умови для дозвілля, а й виступає

середовищем розвитку активної міської спільноти та громадянського суспільства.

З економічного погляду, рекреаційні зони сприяють зростанню привабливості територій для інвестицій, розвитку туризму та малого бізнесу [12]. Території, які мають якісно розвинену зелену інфраструктуру, цінуються вищими темпами зростання вартості нерухомості, приваблюють підприємців та збільшують податкові надходження до місцевих бюджетів.

Рекреаційні простори суттєво формують туристичний образ міста. Наприклад, у Вроцлаві, Любліні та Кракові впорядковані зелені території та продумані рекреаційні маршрути приваблюють як місцеве населення, так і туристів з інших країн. У довгостроковій перспективі подібні проекти стають важливим джерелом стабільних надходжень для місцевих громад. Окрім того, у Польщі успішно реалізовано приклади перетворення постіндустріальних зон на повноцінні рекреаційні простори.

Рекреаційні зони виконують інтеграційну функцію, оскільки поєднують три складові сталого розвитку – екологічну, соціальну й економічну. У стратегіях ООН [44] наголошується, що саме збалансований розвиток таких територій є ключем до досягнення цілей сталого розвитку (зокрема ЦСР 11 - «Сталий розвиток міст і громад»).

В Україні реалізація принципів сталого розвитку через створення рекреаційних зон закріплена в Концепції сталого розвитку населених пунктів документи визначають пріоритетом місцевих громад формування та розвиток зеленої інфраструктури (яка включає не лише рекреаційні зони, а й парки, сквери, лісові масиви, водні об'єкти, захисні насадження та інші елементи природного каркасу), оскільки вона безпосередньо сприяє екологічній безпеці, здоров'ю населення та економічній конкурентоспроможності регіонів.

Таким чином, рекреаційні території виконують не лише соціальні й екологічні завдання, а й стають важливим економічним ресурсом, формуючи підґрунтя для сталого розвитку міських просторів і приміських зон.

іжнародний та український досвід створення рекреаційних зон

Практика розвинених держав демонструє, що рекреаційні території є одним із ключових чинників формування комфортного та екологічно стійкого міського простору. У більшості країн Європи та Північної Америки їх розвиток розглядають не просто як складову благоустрою, а як важливий стратегічний напрям міської політики, спрямований на підвищення рівня життя населення та забезпечення сталого розвитку територій [36].

Одним із найяскравіших прикладів є Система національних парків США, створена ще в XIX столітті [23]. Вона стала фундаментом для формування сучасних рекреаційних територій світового масштабу, серед яких - Йеллоустоун, Йосеміті та Гранд-Каньйон. Ці парки успішно поєднують природоохоронні, освітні та туристично-рекреаційні функції, що забезпечує їхню довготривалу стійкість і високу економічну результативність [20].

У Європейських країнах концепція «зеленої інфраструктури» активно використовується під час планування міського середовища. Зокрема, у Німеччині ландшафтні парки нерідко створюють на місцях колишніх промислових об'єктів регіоні, що став зразком успішної екологічної трансформації території. Аналогічний підхід застосовано й у Великій Британії: лондонський Queen Elizabeth Olympic Park перетворився на значущий рекреаційний осередок та дієвий інструмент відновлення міста після проведення Олімпійських ігор [19].

У скандинавських країнах, зокрема в Швеції та Данії, розвиток рекреаційних територій ґрунтується на принципі забезпечення доступу до природи для всіх громадян. Наприклад, у Стокгольмі близько 40 % площі міста займають зелені насадження, а численні прибережні парки виконують одночасно відпочинкові, освітні та екологічні функції. Такий підхід сприяє формуванню високого рівня екологічної свідомості населення та забезпечує гармонійний розвиток міського середовища [41].

Цікавим є й японський досвід, де інтенсивна урбанізація компенсується створенням великої кількості міських парків та садів. Рекреаційні простори

органічно інтегруються у транспортну та житлову інфраструктуру, що дозволяє мешканцям відпочивати навіть у густонаселених мегаполісах, таких як Токіо та Осака, забезпечуючи комфортні умови для дозвілля [13].

В Україні створення рекреаційних територій має свою специфіку, що визначається природно-ресурсним потенціалом, історичними особливостями та соціально-економічними умовами розвитку різних регіонів. Серед найвідоміших прикладів - курортні зони Трускавця, Моршина, Сваляви, Бердянська, Одеси та Хмільника, де поєднуються природні лікувальні ресурси, розвинена туристична інфраструктура та екологічна складова [43].

В останні десятиліття в Україні дедалі більшого значення набуває практика облаштування рекреаційних зон у передмістях великих міст. Це сприяє децентралізації відпочинку, зменшенню антропогенного тиску на урбанізовані центри та формуванню зелених коридорів.

Зокрема, у Києві активно розвиваються рекреаційні комплекси в передміських лісопаркових зонах: Пуща-Водиця з мережею санаторіїв, велодоріжок та зон для спокійного відпочинку; Конча-Заспа з прибережними територіями вздовж Дніпра; а також Гідропарк на Трухановому острові, який, хоча й розташований ближче до центру, виконує функції передміського відпочинку. Крім того, реалізуються проєкти екопарків у Бучі, Ірпені та Вишгороді [11].

Львівська агломерація: у передмістях, таких як Брюховичі та Винники, формуються лісові рекреаційні зони з пішохідними маршрутами, велодоріжками та оглядовими майданчиками. Проєкт «Регіональний ландшафтний парк «Вознесенський», що розташований на межі Львова та його передмість, спрямований на збереження природних ландшафтів та розвиток екотуризму [21].

Харківщина: у передмістях Харкова (Пісочин, Мерефа, Дергачі) розвиваються заміські рекреаційні комплекси на основі лісопарків (зокрема, лісопарк у селищі Васищеве) та водойм (озера в районі Безлюдівки). Одночасно реконструюється Центральний парк ім. Горького, доповнений буферними зеленими зонами у передміських населених пунктах [4].

Дніпропетровська область: у передмісті Дніпра діють сучасні рекреаційні об'єкти в Микільському, Новокодацькому та Обухівському лісництвах, включно з базами відпочинку та тематичними парками.

Особливий інтерес викликає досвід Кривого Рогу, який демонструє можливість перетворення промислових територій на рекреаційні зони. Прикладом є ландшафтний заказник «Візирка», створений на базі затоплених залізородних кар'єрів та поєднуючий у рамках екскурсій і одноденних турів об'єкти промислової індустрії, природу та постіндустріальні ландшафти (див. табл. нижче) [32]. Такий підхід ілюструє сучасні тенденції постіндустріального відродження міських агломерацій, де рекреаційна складова стає ключовим фактором оновлення територій.

Таблиця 1.1

Структура індустріально-рекреаційного маршруту одноденного туру
Залізне серце України» (за Пацюк В.С. та ін. [32], доповнено автором)

Етап	Об'єкт	Опис	Рекреаційна складова
	Панорама кар'єру Південного ГЗК	Огляд глибокого кар'єру, ознайомлення з технологією видобутку та переробки залізних руд	Панорамний майданчик, фотозона, позитивні емоції
	Криворізькі гори (підкорення штучних гор – відвалів «пустої породи»)	Показ трансформованих ландшафтів	Оглядові зони, можливість сходження (з дотриманням безпеки), помірні фізичні навантаження, позитивні емоції
	ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» (металургійний комбінат повного циклу)	Спостереження за металургійним виробництвом (з дотриманням правил техніки безпеки)	Освітня складова (розширення світогляду через розуміння виробничих процесів), музейна експозиція, позитивні емоції
	Природні зони поблизу відпрацьованих кар'єрів	Рекультивовані та самовідновленні ландшафти відвалів та кар'єрів із водоймами	Місця стихійної рекреації, рекреаційних занять (плавання, дайвінг, прогулянки на свіжому повітрі пересічною місцевістю, сонячні ванни), різні види фізичної активності (велосипедні прогулянки, маунтінбайкінг, ендуринг, горосходження), пікніки
	Міський парк ім. Федора Мершавцева	Історична локація міста, злиття річок Інгулець та	Прогулянки на свіжому повітрі, освітня складова

	або інші зелені локації	Саксагань, геологічний та археологічний скансени, пляжна та паркова зони	(ознайомлення із експонатами скансенів, історія міста), гармонія природи та людини
--	-------------------------	--	--

Представлений маршрут демонструє, як можна успішно інтегрувати діючі промислові об'єкти, індустриальну спадщину, постіндустріальні та природні ландшафти з рекреаційним використанням територій. Такий підхід може бути ефективно застосований і в інших промислових регіонах України, зокрема у передмістях великих міст.

За даними міського туристичного департаменту, щороку маршрутом користуються тисячі туристів, що свідчить про зростання популярності промислового туризму як частини рекреаційного потенціалу регіону [26].

Таким чином, аналіз міжнародного та українського досвіду показує, що успішне формування рекреаційних зон можливе лише за комплексного підходу, який передбачає поєднання просторового планування, екологічного менеджменту, залучення громади та ефективного використання природних і культурних ресурсів. Для України, особливо у передмістях великих промислових центрів, таких як Кривий Ріг, важливо адаптувати ці практики з урахуванням локальних особливостей, екологічних викликів та потреб населення.

РОЗДІЛ 2

ХАРАКТЕРИСТИКА РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗОН ПЕРЕДМІСТЯ КРИВОГО РОГУ

2.1. Географічне розташування та природно-ресурсний потенціал передмістя Кривого Рогу

Кривий Ріг - один із найбільших промислових центрів України, розташований на півдні Дніпропетровської області на Придніпровській височині. Територіальна структура міста має витягнуто-лінійний характер: воно простягається більш ніж на 120 км уздовж Криворізького залізничного басейну адміністративно входять до складу Криворізького району та прилеглих громад - зокрема Лозуватської, Глеюватської, Широківської, Радущненської та інших, які разом формують єдиний соціо-економічний простір навколо міста [30].

Клімат передмість Кривого Рогу помірно континентальний, з м'якою зимою та спекотним літом, типовим для степової зони. Середня температура січня коливається від -5 до -7°C, липня - від +21 до +23°C. Річна кількість опадів становить 400-500 мм, переважно у теплу пору року, що періодично спричинює посухи (кожні 3-4 роки). Взимку можливі дощі зі снігом і градом, часто супроводжувані грозами. Середня кількість днів із сніговим покривом - 69, проте стійкий сніг випадає рідко (52% зим - безсніжні), а максимальна його висота досягає 30 см.

Ці кліматичні умови впливають на ресурсний потенціал передмість: посушливість обмежує водні ресурси. У ґрунтовому покриві переважають чорноземи (звичайні чорноземи з гумусовим шаром 3–25 см), лучно-чорноземні та солонцюваті ґрунти, придатні для ведення сільського господарства та розвитку сучасного агротуризму.

Серед рекреаційних ресурсів передмістя Кривого Рогу особливе місце займають степові природні ландшафти, заповідні території, узбережжя річок і ставків, водосховища, антропогенні лісові масиви, а також природно-

антропогенні ландшафти - затоплені кар'єри, старі відвали та покинуті орні землі. Важливу роль відіграє гідрографічна мережа, представлена річками Інгулець, Саксагань і Жовта. Деякі водойми кар'єрів, зокрема ландшафтного заказника «Візирка», вже фактично виконують функцію зон стихійного відпочинку [30].

Територія передмість Кривого Рогу характеризується хвилястим рельєфом із численними балками, ярами та терасованими схилами. Тривала гірничодобувна діяльність суттєво трансформувала природне середовище, проте в процесі рекультивації або самовідновлення частина земель набуває нових властивостей, що підвищують їхню придатність для рекреаційного використання

Рослинний покрив представлений переважно степовими угрупованнями, доповненими штучними лісонасадженнями з акації, клена, тополі та ясена. Ці насадження виконують не лише ґрунтозахисні та протипилові функції, а й мають потенціал для перетворення на рекреаційні зелені зони [29].

У межах деяких територій, зокрема Широківської громади, виявлено поклади мінеральних вод, що можуть слугувати базою для розвитку оздоровчого туризму та санаторно-курортного лікування [30]. Також присутні геологічні об'єкти з високою науково-пізнавальною цінністю - відслонення залізистих кварцитів, які можуть стати основою геотуристичних маршрутів.

Кривий Ріг та його передмістя входять до складу Криворізького залізорудного басейну (Кривбас) - одного з найбільших у світі. Запаси залізних руд перевищують 20 млрд тонн з вмістом заліза 30–60%. Родовища розробляються численними шахтами та гірничо-збагачувальними комбінатами. Крім залізних руд, тут є поклади марганцю, бурого вугілля, мармуру, доломітів (40% балансових запасів України), сланців, сурику, вохри, будівельних пісків, а також близько 40 хімічних елементів, включно зі скандієм і ванадієм. Цей ресурсний потенціал визначає промислову спеціалізацію регіону, проте вимагає раціонального використання для сталого розвитку, зокрема в туризмі (геологічні парки, екологічні стежки, сучасні постіндустріальні парки та приклади ревіталізації індустріальних комплексів) [22].

Водні ресурси передмість представлені річками Інгулець (довжина 549 км, басейн 14 670 км²) та Саксагань (144 км), а також штучними водоймами - Іскрівським, Карачунівським та ставками в балках і кар'єрних виїмках. Підземні води кількох горизонтів використовуються як для промислових потреб, так і для питного водопостачання. Регіон також багатий на мінеральні води, що придатні для оздоровчо-лікувального туризму.

Лісові ресурси обмежені (частка <3% території області), але є дубово-грабові масиви, які входять до природно-заповідного фонду. Ґрунти переважно чорноземні, що забезпечує можливості для розвитку агротуризму [32].

Екологічний стан передмість напружений через промисловий вплив: високий рівень забруднення повітря, води та ґрунтів. Водночас природно-заповідний фонд (3,14% території області) та унікальні об'єкти, як затоплені кар'єри та відвали, створюють основу для розвитку геологічного, екстремального, пригодницького та екологічного туризму [7]. Кожен із цих видів туризму може залучатися для відпочинку мешканців у вихідні або під час відпустки.

Отже, географічне розташування та природно-ресурсний потенціал передмість Кривого Рогу формують унікальне поєднання промислових, природних і історичних ресурсів. Незважаючи на екологічні виклики, регіон має значний потенціал для розвитку сталого туризму: геотуризму, екотуризму, агротуризму, екстремального та оздоровчого. Рациональне використання ресурсів, ревіталізація індустріальних ландшафтів та екологічна реабілітація є ключовими умовами реалізації цього потенціалу.

2.2. Рекреаційні зони та об'єкти

Аналіз існуючих рекреаційних об'єктів та їхнього стану.

Рекреаційні території передмість Кривого Рогу вирізняються великою ландшафтною різноманітністю, проте їхній сучасний стан та рівень організованого використання залишаються нерівномірними. У більшості випадків природні ділянки використовуються для відпочинку стихійно, без

відповідного благоустрою, інфраструктурного забезпечення та санітарного контролю, що обмежує їхню рекреаційну привабливість і знижує якість відпочинку населення [4].

До природних рекреаційних територій передмість Кривого Рогу відносяться балки, заплави річок, прибережні зони водойм та лісосмуги. Особливою рекреаційною цінністю вирізняється долина річки Інгулець з водосховищами, яка зберігає високий естетичний потенціал і може бути використана для створення екостежок, пішохідних маршрутів та природоорієнтованих туристичних активностей. Водночас екологічний стан басейну річки залишається проблемним: на якість води впливають промислові скиди та агрохімічне забруднення, що обмежує можливості проведення купання та оздоровчих заходів [5].

Характерною особливістю передмість Кривого Рогу є велика кількість кар'єрних озер, що утворилися внаслідок тривалої гірничодобувної діяльності. Одним із популярних об'єктів відпочинку є озеро поблизу Лозуватки, відоме прозорою водою та мальовничими краєвидами. Проте ця територія фактично функціонує як стихійна рекреаційна зона: відсутні облаштовані спуски до води, пункти контролю безпеки, а також система збору та вивезення твердих побутових відходів. Внаслідок цього прибережна зона піддається антропогенному навантаженню, що спричиняє локальну деградацію ландшафту, ерозію ґрунтів та погіршення санітарного стану [3].

Важливу складову рекреаційного потенціалу передмість Кривого Рогу становлять техногенно змінені ландшафти гірничо-металургійних підприємств: відвали, кар'єри, відслонення гірських порід та панорамні точки рельєфу. Ці об'єкти вже частково включені у туристичну пропозицію міста через екскурсійні маршрути та тури по Кривому Рогу. Водночас відсутність навігаційних покажчиків і інформаційних стендів ускладнює відвідування таких територій та знижує їх туристичну доступність.

Додаткові можливості для розвитку рекреації створює сільський зелений туризм у населених пунктах Нива Трудова, Новопілля, Глеюватка, Карачунівка. Тут працюють приватні садиби, орієнтовані на сімейний відпочинок,

гастрономічні тури, риболовлю та спостереження за природними ландшафтами. Проте їхня діяльність має локальний характер і не інтегрована в єдину мережу туристичних маршрутів, що обмежує впізнаваність цих об'єктів.

У останні роки стан туристично-рекреаційних об'єктів передмість Кривого Рогу зазнав значних змін. Частина баз відпочинку та санаторіїв, що історично належали промисловим підприємствам, була закрита або перепрофільована через економічні зміни та військову ситуацію. Водночас підвищення попиту на внутрішній туризм, особливо під час пандемії COVID-19 та обмежень на виїзний відпочинок, стимулювало розвиток приватних рекреаційних ініціатив і оновлення окремих баз відпочинку у приміських зонах [30].

За даними досліджень авторів 2022-2024 рр., попит місцевих жителів на короткотривалий відпочинок у межах транспортної доступності міста демонструє стабільне зростання. Деякі заклади бронюються на весь літній сезон ще на його початку, що підтверджує актуальність розвитку рекреаційної інфраструктури передмість [30].

Найбільш розвиненими за спектром послуг та комфортом умов у рекреаційній зоні передмість Кривого Рогу є комплекси «Івушка», «Бригантина», «Ribalove», «Авангард», «Біла акація», «Боковенька» та «Каштан». Вони пропонують облаштовані пляжні та прогулянкові зони, харчування, а також можливості для активного та сімейного відпочинку. У той же час об'єкти «Софіївка», «Richka», «Datcha», «Жемчужина», «Валерія», «Іва», «Геолог» мають обмежений перелік послуг, менш комфортні умови проживання та недостатньо розвинену інфраструктуру. Найнижчу оцінку отримали бюджетні бази «Рубін», «Афаліна», «Ветерок», «Джерельце», «Сонячна», де відпочинок обмежується доступом до водойми без належного благоустрою [30].

Крім баз відпочинку, у передмісті Кривого Рогу функціонує кілька приватних садиб, що надають послуги з розміщення, харчування та організації екскурсій. Деякі з них представлені як агросадиби, інші нагадують заміські комплекси для відпочинку та зеленого туризму. Всі вони приймають гостей у 2025 році, розташовані на відстані 9–18 км від міста і пропонують відпочинок біля водойм, риболовлю та домашню атмосферу.

Найпопулярнішим об'єктом є «Страус Парк Ленд» у селі Грузьке, за 15 км від Кривого Рогу. Це страусова ферма з розведенням страусів та невеликим контактним зоопарком, де відвідувачі можуть побачити оленів плямистих, страусів Ему, альпак, кіз, свійських птахів, кроликів і вивірок. Гості мають змогу годувати тварин, фотографуватися, брати участь у майстер-класах та купувати страусові яйця й інші продукти ферми. На території розташовані чотири сучасні модульні будиночки, басейн, заклад харчування, сувенірна крамниця, власний ставок для риболовлі, альтанки та мангали. Вартість проживання становить 1200–2500 грн за добу [27]. Місце користується попитом як екскурсійний об'єкт для шкільних груп із Кривого Рогу, так і для сімейного відпочинку у спокійній сільській місцевості.

У селі Широке (12 км від міста) функціонує «Зелена садиба» - невеликий котедж із чотирма номерами та окремим глемп-будиночком. На території є власний ставок із карасем і коропом, сезонний басейн, великий город, з якого готують сніданки. Господарі дотримуються тиші після 22:00. Вартість проживання коливається від 800 до 1500 грн [42].

Кінно-спортивний клуб «Кінний дворик», розташований у живописних околицях Кривого Рогу (Тернівський район, вул. Центральна, 27-в), єдиний у регіоні комплекс такого типу. Площа клубу становить близько 5 га і включає манеж, стайню на 20 коней (у більшості українські верхові та поні для дітей) та прогулянкові маршрути вздовж балок і заплав. Клуб пропонує широкий спектр послуг: навчання верховій їзді для початківців і досвідчених вершників (заняття 45–60 хвилин), кінні прогулянки по степу та лісосмугах (1–2 години з панорамними видами на річки Інгулець та Саксагань), іпотерапію для дітей та дорослих, фотосесії з кіньми, корпоративні заходи та дитячі табори. Також надається прокат спорядження (шоломи, сідла), працює кафе з домашньою кухнею (шашлики, трав'яні чаї). Ціни на 2025 рік: прогулянка – 300-500 грн/особа; заняття – 400-700 грн; іпотерапія - 500 грн за сеанс [17].

» - кінно-прогулянковий комплекс із зоопарком (с. Карачунівка, 18 км від м. Кривого Рогу) пропонує послуги: кінні прогулянки та навчання верховій їзді,

відвідування зоопарку в супроводі екскурсовода, годування тварин, фотосесії з кіньми, майстер-класи, оренда мангалу, організація свят [28].

Рис. 2.1. Картосхема туристично-рекреаційних закладів передмістя Кривого Рогу (доробок автора).

Можна зробити висновок, що туристично-рекреаційний потенціал приміських територій Кривого Рогу реалізується лише частково. Це зумовлено економічною нестабільністю, ризиками ведення бізнесу в умовах воєнного стану та недостатньою координацією місцевих ініціатив. Водночас високий попит на рекреаційні послуги створює передумови для подальшого розвитку мережі багатофункціональних баз відпочинку та оздоровчих центрів, у тому числі з можливістю адаптації для реабілітації військовослужбовців.

У передмісті Кривого Рогу налічується велика кількість баз і комплексів відпочинку, присутні декілька прогулянкових рекреаційних комплексів із орієнтацією на екскурсійні послуги та кінні клуби. Приватні садиби у форматі зеленого туризму або заміських комплексів майже відсутні, що визначає перспективний напрям розвитку. Значний рекреаційний потенціал мають техногенно трансформовані ландшафти. Паралельно громади приміської зони починають реалізовувати проекти з розвитку екотуризму. Так, у Лозуватській громаді планується створення рекреаційного парку на базі природного озера, а в Широківській - облаштування еко-стежки вздовж балки з джерелами мінеральної води [31, 42].

Отже, сучасний стан рекреаційних зон передмістя Кривого Рогу можна охарактеризувати як перехідний, із домінуванням стихійного використання природних ресурсів та поступовим формуванням організованої системи рекреації.

Перспективні рекреаційні об'єкти.

Дослідження існуючої мережі рекреаційних об'єктів передмість Кривого Рогу показало стихійний характер розвитку рекреаційної сфери та наявність низки прогалин, що можуть бути використані для розробки стратегічного плану розвитку рекреації у регіоні.

Серед основних виявлених недоліків:

наявність вузькоспеціалізованих заміських комплексів відпочинку, сформованих на базі радянських санаторіїв, на узбережжі Карачунівського водосховища та річки Інгулець;

обмежений перелік послуг - переважно пляж, відпочинок біля води, купання, загоряння, проживання та харчування;

відсутність агросадиб і садиб зеленого туризму;

одинокі приклади розвитку екскурсійного потенціалу ферм (кінні клуби, страусова ферма);

ідсутність комплексів активного відпочинку (мотузкові парки, скеледроми);

ідсутність етнокомплексів та центрів збереження сільської або традиційної культури;

лабке використання інших природних та антропогенних ресурсів у рекреації, зокрема джерел підземних вод, степових ділянок, лісосмуг, узбережжя кар'єрних водойм та геологічних пам'яток.

Аналіз наявних рекреаційних ресурсів і ступеня їх залучення дозволив виділити перспективні об'єкти та можливі напрями їх розвитку (результати наведені у табл. 2.1).

Серед перспективних об'єктів переважають природні та природно-антропогенні території, в меншій мірі - постіндустріальні. Найбільший потенціал мають прибережні зони водойм, оскільки відпочинок біля води з водними розвагами залишається популярним. Перелік послуг у таких комплексах має бути різноманітним та враховувати різні бюджетні категорії.

Також перспективним є розвиток мережі пішохідних маршрутів, екологічних, геологічних та туристичних стежок на основі вододільних, балкових, схилових степових ландшафтів, долин річок та мальовничих скельних масивів - геологічних пам'яток. Це дозволить розширити межі рекреаційної зони, рівномірно розподілити потоки рекреантів та знизити витрати на створення й утримання об'єктів.

Основою можуть стати й менш численні об'єкти природно-заповідного фонду, такі як Інгулецький степ та геологічні пам'ятки. Перспективними напрямками також є розвиток сільського зеленого туризму та створення етнографічного комплексу.

Залучення індустріальних і постіндустріальних ландшафтів до рекреаційного використання додасть території екзотичності та може стати основою для спеціалізації туризму і рекреації у передмісті Кривого Рогу.

Таблиця 2.1

Характеристика перспективних рекреаційних об'єктів передмістя Кривого Рогу та можливості їх розвитку
(розробка автора)

№	Перспективний об'єкт	Місцезнаходження	Тип ландшафту	Поточний стан	Рекреаційний потенціал	Можливі напрями розвитку
	Карачунівське водосховище	Лозуватка	Прибережний	Необлаштовані пляжі, відсутній благоустрій	Водні види спорту, кемпінг	Створення зони відпочинку, пляж, прокат спорядження, набережна
	Озеро на місці старого глиняного кар'єру (Новопілля)	Новопілля	Техногенно-водний	Необлаштована ділянка	Купання, дайвінг, фототуризм	Кемпінг, пляж, оглядові точки, дайв-локація
	«Лавандова долина» (агротуризм)	Лозуватка	Агроландшафт	Приватні поля, без інфраструктури	Фототуризм, агророзваги	Створення агропарку, фотолокацій, ярмарків
	Ділянка заплави річки Інгулець (Нива Трудова)	Нива Трудова	Заплава	Частково заросла територія	Пікніки, прогулянки, рибальство	Зелені зони, еко-стежка, пікнік-парки
	«Зелений кемпінг» у лісі біля Широкого	Широке	Лісостеп	Невикористовувана територія	Молодіжний туризм, кемпінг	Кемпінг, BBQ-зони, турмаршрути
	Природні джерела в районі Лозуватки	Лозуватка	Гідрологічний	Невпорядковані джерела, відсутність доріжок	Екотуризм, питні джерела	Облаштування джерел, навіси, стежки
	Занедбана стайня під кінний клуб	Нива Трудова	Агроландшафт	Потребує реконструкції	Кінний туризм	Кінні маршрути, верхова школа
	Локація під велопарк (сосновий масив)	селище Гірницьке	Лісовий	Існують стежки, але неофіційні	MTB, веломаршрути	Створення велопарку, траси різної складності
	Потенційний етнографічний майданчик	Новопілля	Сільський	Відсутність інфраструктури	Місцевий народний туризм	Етномистецький двір, ремісничі майстерні

Слід відзначити перспективи розвитку спортивного туризму, що проявляються у кількох об'єктах передмістя. Наприклад, територія під велопарк у сосновому масиві Гірницького та занедбана стайня в Ниві Трудовій можуть стати базою для активних видів відпочинку, таких як гірський велосипед та кінні прогулянки. Це особливо актуально для передмістя Кривого Рогу, де рельєф із балками та схилами природно сприяє створенню трас різного рівня складності, приваблюючи молодь і любителів екстремальних розваг. Розвиток таких напрямів можна інтегрувати з існуючими лісостеповими зонами, як у Широкому, де «Зелений кемпінг» поєднується з барбекю-зонами та туристичними маршрутами, формуючи комплекс для сімейного або командного активного відпочинку.

Крім того, агротуризм відкриває культурні та економічні можливості. «Лавандова долина» в Лозуватці та етнографічний майданчик у Новопіллі дозволяють створювати агропарки з фотозонами, ярмарками та майстернями народних ремесел. Це не лише сприятиме збереженню сільських традицій, але й стимулюватиме місцевий бізнес через продаж органічної продукції та проведення майстер-класів.

Екологічний аспект розвитку таких об'єктів є критично важливим, враховуючи високий рівень промислового навантаження в регіоні. Облаштування джерел у Лозуватці та екостежок уздовж заплави Інгульця може сприяти відновленню біорізноманіття, а перетворення постіндустріальних територій, як-от озеро в глиняному кар'єрі Новопілля, на дайвінг-зони додасть регіону унікальності.

Для ефективної реалізації потенціалу необхідна інтеграція всіх об'єктів у єдину мережу: поєднання водних зон (Карачунівське водосховище та кар'єри) з пішохідними маршрутами до джерел і лісів, а також використання веломаршрутів як сполучних елементів. Такий кластерний підхід дозволить розподілити потоки рекреантів, підвищити економічну ефективність та зменшити локальне навантаження на окремі території.

Серед основних викликів — забезпечення фінансування, проведення екологічного моніторингу та ефективний маркетинг. У довгостроковій

перспективі розвиток спортивного та агротуризму, а також інтеграція постіндустріальних і природних ресурсів, дозволить диверсифікувати економіку передмістя, знизити залежність від гірничої промисловості та позиціонувати Кривий Ріг як центр «зеленого» та індустріального туризму у Дніпропетровській області.

Соціо-економічні та екологічні проблеми рекреаційного розвитку регіону.

Криворізький регіон разом із прилеглими передмістями є типовим прикладом монопрофільного промислового центру, де ключову роль відіграє гірничо-металургійний комплекс (ГМК). За даними Головного управління статистики Дніпропетровської області, у 2024 році частка ГМК у промисловому виробництві Криворізької міської територіальної громади складала 78,4 %, а в галузі було зайнято 42 % економічно активного населення [16]. Така структура економіки формує системні перепони для розвитку рекреаційної сфери:

- Низька диверсифікація економіки - відсутність інвестицій у невиробничі сектори, зокрема туризм. За 2020–2024 рр. обсяг капітальних інвестицій у сферу «тимчасове розміщення й організація харчування» склав лише 0,6 % від загального обсягу (порівняно з 68 % у ГМК).
- Висока тіньова зайнятість у сфері послуг - багато об'єктів агротуризму, зелених садиб та екскурсійних маршрутів працюють неофіційно, що знижує податкові надходження та ускладнює державну підтримку.
- Конкуренція за трудові ресурси - середня зарплата в ГМК (28 400 грн/міс у 2024 р.) у 2,1 раза перевищує середню в сфері туризму та гостинності

Ця економічна залежність стримує розвиток рекреаційної інфраструктури: відсутні сучасні готелі, кемпінги, велосипедні маршрути та туристичні інформаційні центри. Незважаючи на значний природно-ландшафтний потенціал, розвиток рекреаційних зон у передмісті Кривого Рогу ускладнюється комплексом соціо-економічних, екологічних та організаційно-управлінських чинників. Ці проблеми носять системний характер та обмежують створення конкурентоспроможної рекреаційної сфери [16].

Серед ключових перешкод - недостатнє фінансування розвитку рекреації. Бюджети передміських громад виділяють на благоустрій зелених зон, озеленення, рекультивацію порушених територій і підтримку рекреаційних об'єктів лише близько 1–2 % від загальних видатків [16]. Через це ускладнюється реалізація довгострокових державних та муніципальних програм, спрямованих на облаштування зон відпочинку, екомаршрутів, пляжних та туристичних комплексів.

Ще однією проблемою є відсутність координації планування на рівні агломерації. Рекреаційні об'єкти розвиваються фрагментарно, без інтеграції у єдину мережу туристичних напрямків, що знижує їх доступність і привабливість для відвідувачів з інших регіонів. Це ускладнює формування спільного туристичного бренду.

Слабкою ланкою залишається й промоція рекреаційних ресурсів. Більшість природних локацій відвідують здебільшого місцеві жителі, тоді як організований туризм охоплює менше 10 % від усіх відвідувачів [3]. Відсутність навігаційної та інформаційної інфраструктури (карти, інформаційні стенди, офіційні сайти та сервіси) додатково обмежує туристичну активність.

Серед основних екологічних викликів - високе техногенне навантаження внаслідок багаторічної роботи гірничо-металургійного комплексу, що впливає на санітарну придатність територій для рекреації [2]. Значна частина земель передмістя порушена внаслідок видобутку корисних копалин: понад 25 % території займають відвали, кар'єри, зниження поверхні та техногенні водойми. Це формує складну ландшафтну структуру, яка потребує рекультивації [22]. На багатьох ділянках спостерігаються ерозія ґрунтів, деградація рослинного покриву та зміни гідрологічного режиму.

Додаткову екологічну загрозу становлять накопичені відходи гірничого та металургійного виробництва, які внаслідок вітрового перенесення потрапляють на прилеглі природні території та сільськогосподарські угіддя [30]. Це погіршує стан повітря, ґрунтів, водних ресурсів та негативно впливає на біорізноманіття.

Проблемним є і стан водних ресурсів. Річки Інгулець і Саксагань зазнають техногенного забруднення, що зменшує їхню придатність для організації

рекреаційних зон на їх берегах, а кар'єрні водойми потребують гідрохімічного моніторингу перед розробкою проєктів відпочинку.

Організаційні труднощі поглиблюються недостатнім рівнем взаємодії між органами влади, підприємствами та місцевими громадами, оскільки різні зацікавлені сторони не мають узгоджених механізмів співпраці у сфері екологічного та рекреаційного планування. Водночас на локальному рівні відсутні єдині стандарти облаштування та експлуатації рекреаційних зон, а громадські ініціативи у більшості випадків не отримують стабільної фінансової підтримки [7].

Узагальнюючи викладене, розвиток рекреаційної інфраструктури передмістя Кривого Рогу стримують:

- брак фінансових ресурсів;
- екологічні наслідки промислової діяльності;
- недостатня інтеграція рекреаційної політики у стратегію регіонального планування;
- слабка промоція рекреаційного потенціалу;
- обмежена участь громадськості у процесах просторового розвитку.

В той же час існує нагальна потреба у населення Кривого Рогу здійснювати рекреаційну діяльність (зокрема у вихідні дні, в період канікул у дітей та відпусток у дорослих) не далеко від міста.

Рекреаційний розвиток передмістя Кривого Рогу стримується комплексом взаємопов'язаних соціо-економічних та екологічних проблем: монопрофільністю економіки, демографічним спадом, критичним забрудненням середовища, деградацією природних комплексів та слабкою інфраструктурою. Подолання цих бар'єрів можливе лише за умови системного підходу: диверсифікації економіки, екологічної реабілітації, розвитку людського капіталу та залучення інвестицій у «зелений» туризм. Успіх залежить від координації зусиль місцевої влади, промислових підприємств, громадських організацій та міжнародних донорів.

РОЗДІЛ 3

РОЗРОБКА ПРОЄКТУ СТВОРЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ЗОНИ

Вибір та обґрунтування території для створення рекреаційної зони.

Передмістя Кривого Рогу вирізняється значним ландшафтним різноманіттям, де поєднуються природні, аграрні та техногенні компоненти. На цій території водні об'єкти, заплави річок, лісосмуги, агроландшафти та індустріально трансформовані ділянки формують складну рекреаційну структуру з високим потенціалом для різних видів відпочинку. Водночас рівень використання рекреаційних ресурсів є нерівномірним: деякі території активно відвідуються населенням, інші ж залишаються малодоступними або не облаштованими.

Для комплексного планування рекреаційного розвитку необхідно не лише виділити перспективні ділянки для створення нових зон відпочинку, а й провести аналіз усієї території передмістя з метою визначення основних функціональних рекреаційних зон. Такий підхід дозволяє оцінити, які ресурси вже задіяні, які залишаються недовикористаними, а також які види рекреації можна оптимально розташувати з урахуванням природних та ландшафтних умов. У нашому дослідженні вперше здійснено спробу рекреаційного зонування передмістя Кривого Рогу.

Мета зонування — виділити території з подібними ландшафтними характеристиками, рівнем освоєння, наявною інфраструктурою та рекреаційною привабливістю для певного виду рекреації та туризму. Таке зонування є важливою основою для подальшого планування, оскільки дозволяє визначити потенціал окремих ділянок і обрати найбільш придатні для створення комплексних рекреаційних територій.

Нижче наведено узагальнену класифікацію рекреаційних зон передмістя Кривого Рогу (табл. 3.1 та рисунок), яка включає їх просторові межі, особливості використання та перспективи розвитку.

Таблиця 3.1

Рекреаційне зонування передмістя Кривого Рогу (доробок автора)

Спеціалізація рекреаційної зони передмістя	Територіальне охоплення	Типи ландшафтів	Основні види існуючої рекреації	Перспективи розвитку	Умовна позначка на карті
1. Водна та прибережна	Карачунівське, Південне, Макортівське водосховища, долина Інгульця (Лозуватка—Широке); ставки Ниви Трудової та Гейківки	Водні, заплавні, прибережно-лісові	Купання, рибальство, прогулянки, SUP	Облаштування пляжів; водно-спортивні маршрути; водні види рекреації	 1. Водна і прибережна
2. Екологічна, геологічна, пішохідна	Лісосмуги на узбережжях водосховищ, Лозуватські лісосмуги; зелені коридори до Широкого, степові ділянки, об'єкти ПЗФ	Лісові (байрачні ліси та лісосмуги), степові та природоохоронні території	Піші екологічні, геологічні та спортивно-туристичні маршрути, фототуризм, спортивні заняття	Створення мережі еко- та туристичних стежок, трейлових маршрутів; розчищення та локалізація оглядових майданчиків	 2. Екологічна, геологічна,
3. Індустріальна	Відвали, кар'єри, ландшафтний заказник Візирка, озера в кар'єрах	Техногенні ландшафти	Індустріальний туризм, фототуризм	Офіційні оглядові платформи; геотуристичні маршрути	 3. Індустріальна
4. Лікувально-оздоровча	Джерела мінеральних вод сел. Софіївка (кол. Валове), Христофорівка, сел. Базарове, сел. Вільне	Ландшафти заплав та джерел мінеральних вод	Раніше експлуатувалися	Встановити потенціал для використання мінеральних вод з лікувальною та оздоровчою метою. Створення водолікарні.	 Софіївка (Валове)
5. Сільська та агротуризм, етнографічна	Нива Трудова, Новопілля, Веселе, Лозуватка, Гейківка, Карачунівка, Мар'янівка, Недайвода	Агроландшафти	Сільський зелений туризм, агро-, етно- та гастротуризм	Розбудова мережі сільських та етно-садиб, створення агротуристичного кластеру	 Грузьке Карачунівка

6. Розважально-екскурсійна	Села, окремі садиби та ферми	Ландшафти населених пунктів, агроландшафти	Екскурсії та розважальні програми кінної ферми Ранчо Софія	Розбудова мережі музеїв, зоопарків, кінних та ін. ферм, мотузкові парки, парки розваг, мережа екскурсійних маршрутів до природи та села розробка екскурсійних програм до об'єктів етнографічного, культурно-пізнавального, сільського та екологічного туризму	 Мар'янівка
7. Урбан-рекреаційні осередки	Лозуватка, Широке, Нива Трудова, Вільне, Карачунівка та ін. (на карті співпадає з п.5 та п.6)	Змішані, урбанізовані	Сімейний відпочинок, майданчики	Розбудова інфраструктури села (дороги, музеї, магазини, заклади розміщення і харчування, етнографічні комплекси, тематичні парки, фотозони)	Співпадає з п.5 та п.6

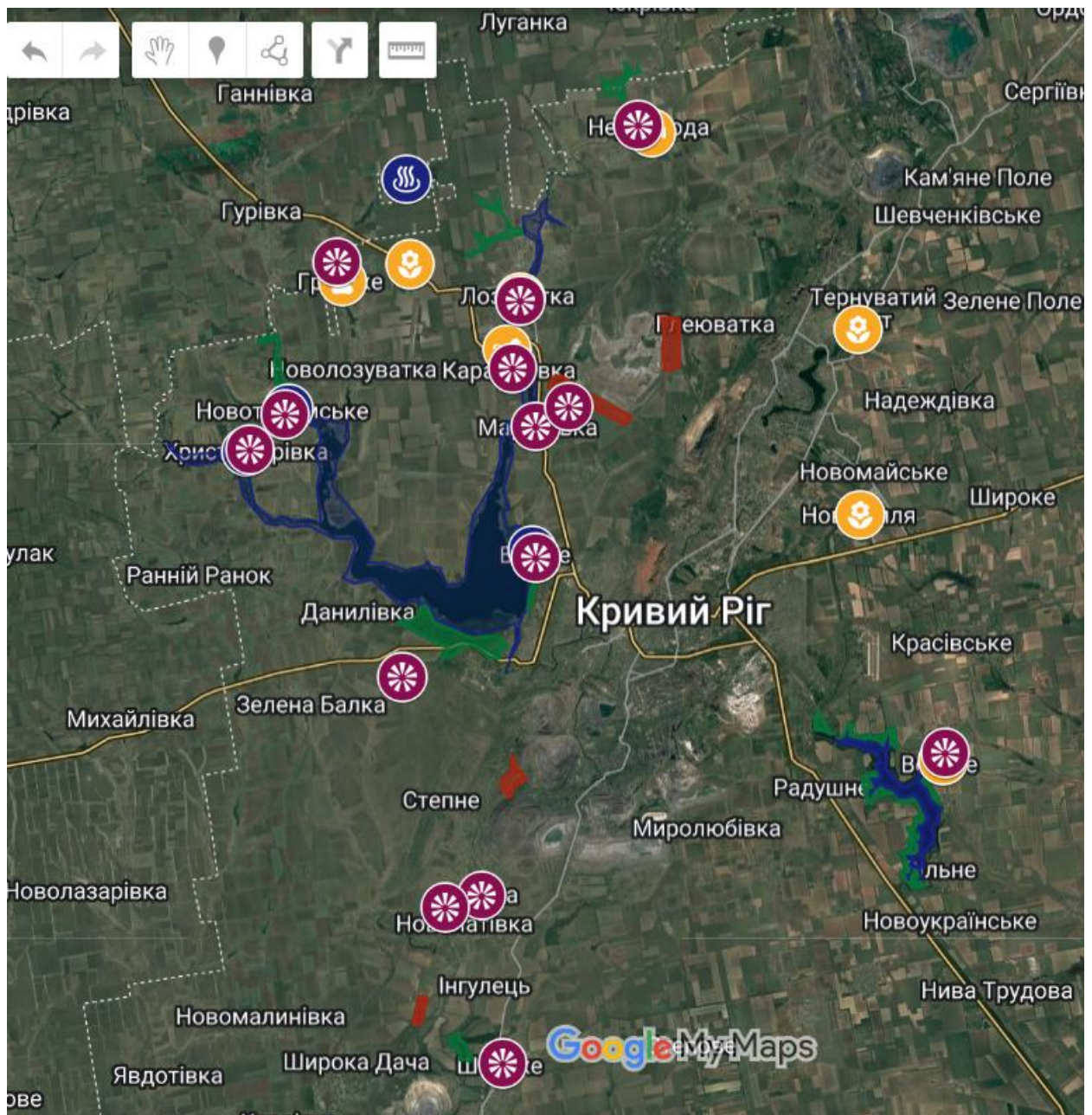

Рис. 3.1. Картосхема рекреаційного зонування передмістя Кривого Рогу (доробок автора).

Проблеми сучасного розвитку спостерігаються практично у всіх визначених рекреаційних зонах і мають спільну причину - відсутність системного підходу до формування рекреаційної інфраструктури передмістя Кривого Рогу. Серед нагальних питань - нестача об'єктів розміщення та харчування, орієнтованих на певні види туризму та відпочинку (зелені садиби, кемпінги), відсутність спеціалізованих музеїв, належного маркування туристичних і екологічних маршрутів, а також спортивно-туристичних трас.

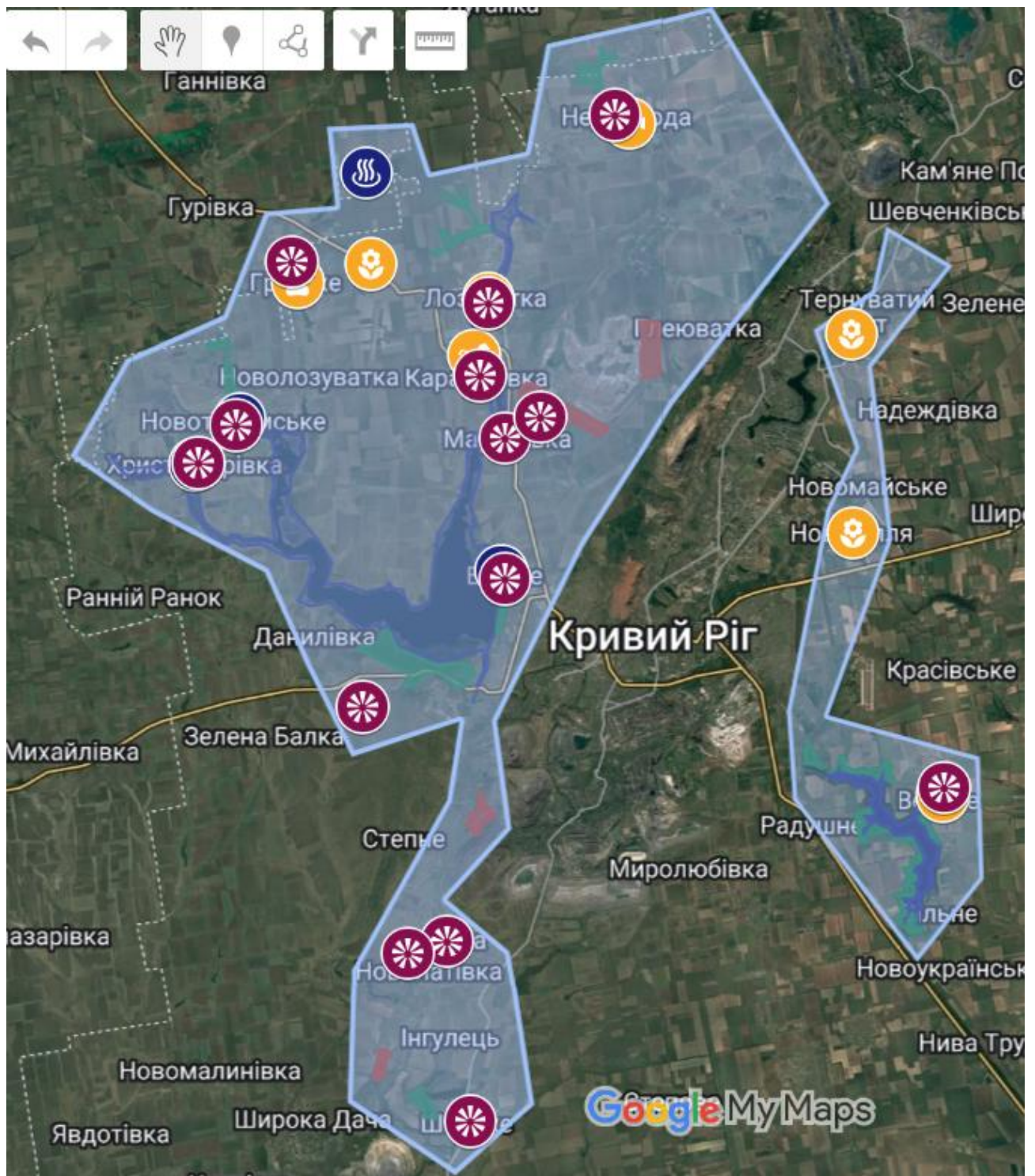

Рис. 3.2. Узагальнені рекреаційні зони передмістя Кривого Рогу (доробок автора).

Таблиця 3.1 і відповідні рис. 3.1 та 3.2 демонструють зонування рекреаційного потенціалу передмістя Кривого Рогу за п'ятьма функціональними категоріями: водно-прибережна, екологічно-пішохідна, індустріальна (рис. А.1 додатку), лікувально-оздоровча (рис. А.2 додатку) та сільсько-агротуристична

(рис. А.3 додатку), екскурсійна (рис. А.4 додатку). Кожна зона охоплює специфічні території та ландшафти - водосховища та заплави, лісосмуги й степи, відвали та кар'єри, джерела мінеральних вод, села та агроландшафти - і характеризується типовими видами рекреаційної діяльності та визначеними перспективами розвитку.

Просторовий аналіз показує дисбаланс: західна частина передмістя має переважно природно-аграрний рекреаційний потенціал із водними, зеленими та агротуристичними ресурсами, тоді як східна - індустріально орієнтована, з техногенними об'єктами, що слабо використовується для відпочинку. Планування розвитку рекреаційної мережі повинно враховувати ці особливості, поєднувати створення інфраструктури з охороною природи та безпечною адаптацією техногенних ландшафтів для туристичних і рекреаційних потреб.

Картосхема відображає просторове розміщення основних рекреаційних зон і локальних пунктів рекреаційної активності в передмісті Кривого Рогу. Вона демонструє чітку просторову диференціацію рекреаційного потенціалу між західною та східною частинами території.

У західному секторі зосереджена найбільша кількість природно орієнтованих рекреаційних ресурсів та пунктів де ці ресурси вже використовуються. Тут виділяються:

- водно-прибережні заліснені зони навколо Карачунівського водосховища, долини Інгульця, Боковеньки та прибережних сіл (позначені відповідними водними піктограмами) (рис. А.1 додатку);
- агротуристичні та сільські рекреаційні локації, що формують кластер навколо Лозуватки, Христофорівки, Карачунівки, Данилівки та Ниви Трудової (рис. А.3 додатку)
- лікувально-оздоровчі пункти біля джерел мінеральних вод у селах Софіївка, Христофорівка та Вільне (рис.А.2 додатку);

Наявні також індустріальні та постіндустріальні ресурси пов'язані із мальовничими ландшафтами заказника Візирка, Гранд-Каньйону та відвалів

хвостосховища Центрального ГЗК, які частково задіяні до рекреаційної сфери

Західна передміська зона вирізняється значною різноманітністю ландшафтів і активним використанням у рекреаційній діяльності. Вона поєднує водні, прибережні, лісові, індустріальні та сільські території, що забезпечує багатофункціональність відпочинку та формує найбільш розвинений рекреаційний пояс передмістя. Така концентрація об'єктів пов'язана з історичною спадщиною радянського періоду, коли саме в цій частині Кривого Рогу зводили дитячі оздоровчі табори, санаторії та туристичні бази для працівників великих промислових підприємств.

Східна передміська зона характеризується іншим типом рекреаційного потенціалу: тут домінують сільські та водні об'єкти, а лісові масиви й заповідні території представлені у меншій мірі (райони Новоіванівки, Новопілля, Веселого). Узбережжя Південного водосховища залишається слабо освоєним у рекреаційному плані - певною мірою це зумовлено військовими обставинами, проте існують ознаки розвитку рибальства в цьому районі. Ці сільські передміські території мають високий потенціал для розвитку зеленого та агротуризму, а також створення екологічних стежок у лісових масивах вздовж водосховища.

Особливу увагу варто приділити індустріальним та постіндустріальним об'єктам, зокрема Коломийцівському кар'єру та підприємствам у Коломийцевому - мукомельному заводу та потужностям з виробництва заморожених виробів із тіста, які можуть бути використані у туристично-пізнавальних маршрутах.

Загалом картосхема підтверджує нерівномірний розподіл рекреаційних ресурсів та ступінь їх використання. Це підкреслює актуальність детального дослідження рекреаційного потенціалу передмістя Кривого Рогу та необхідність розробки стратегічних планів розвитку туризму. Крім того, результати свідчать про потребу у диференційованому підході до організації рекреаційної

інфраструктури для західного й східного передмістя з одночасним збереженням природного середовища.

Рекреаційне зонування передмістя Кривого Рогу показало, що територія має значний рекреаційний потенціал, який, однак, використовується нерівномірно: фактично освоєними залишаються лише прибережні простори. Кожна з виділених зон має власні переваги та обмеження, що визначають можливі напрямки подальшого розвитку й потребують додаткових досліджень.

Серед усіх зон особливо виділяється водна та прибережна, яка поєднує високу природну привабливість, доступність, різноманіття ландшафтів та зростаючий попит населення на відпочинок біля води. З цієї причини прибережна зона Карачунівського водосховища в районі села Вільне визначена як найбільш перспективна для створення комплексної рекреаційної території, що стане ключовим етапом у формуванні сучасного рекреаційного простору передмістя.

З метою проєктування рекреаційної зони ми здійснили попередньо SWOT-аналіз, результати представлено у табл. 3.2 нижче:

Таблиця 3.2

SWOT-аналіз узбережжя Карачунівського водосховища як найбільш перспективної території для створення комплексної рекреаційної зони

- Сильні сторони	- Можливості
• Найбільша водойма біля Кривого Рогу (6,2 км²) • Близькість до міста (5–15 км), легкий доїзд • Різноманітні ландшафти (вода + ліс + схили) • Вже є стихійний відпочинок і попит	• Гранти ЄС та проєкти відновлення 2025–2027 рр. • Створення сучасної рекреаційної зони + глемпінгу • Кластер із приватними садибами • Зростання туризму під час та після війни
Слабкі сторони	Загрози
• Забруднення від промислового Кривого Рогу • Наслідки удару по дамбі 2022 р. • Немає облаштованих пляжів і інфраструктури • Вода питна тільки після очищення	• Нові обстріли дамби • Посухи й зниження рівня води • Сезонність (тільки 4–5 місяців на рік)

Як видно з таблиці, територія прибережної зони Карачунівського водосховища вирізняється сприятливим географічним розташуванням щодо Кривого Рогу та близькістю до села Вільне, яке має розвинену інфраструктуру: наявні магазини, автобусна зупинка, можливість придбати свіжі сільські продукти. Зона поєднує «класичні» рекреаційні ресурси, такі як узбережжя водойми, значна мілководна зона, залісненість прибережної смуги та сільськогосподарські угіддя, що можуть забезпечити харчові та туристичні послуги.

Серед слабких сторін та потенційних загроз території слід відзначити: військову небезпеку руйнування дамби та зникнення водосховища, явище «цвітіння води» в літній період, а також сезонність рекреаційного використання. Незважаючи на ці обмеження, дану ділянку ми вважаємо найпридатнішою для проектування комплексної рекреаційної зони передмістя Кривого Рогу.

Проект та функціональне зонування рекреаційної території

Для обраної території долини річки Інгулець та прибережної зони Карачунівського водосховища розроблено планувальне рішення, яке передбачає детальне функціональне зонування. Головною метою цього зонування є створення комфортних умов відпочинку для різних категорій відвідувачів шляхом інтеграції природного потенціалу водойми, лісових насаджень та відкритих просторів із сучасними елементами рекреаційної інфраструктури.

На основі аналізу природних характеристик ділянки, рельєфу, гідрологічного режиму, наявної рослинності, транспортної доступності та прогнозованого рекреаційного навантаження розроблено детальне функціональне зонування нової рекреаційної території в долині річки Інгулець та на прибережній смузі Карачунівського водосховища. Загальна площа проєктованої території становить 48 га, а максимальна рекреаційна ємність для змішаних лісопарків розрахована з урахуванням 8 осіб на гектар, що дає 380 рекреантів.

Зонування виконано з дотриманням таких принципів:

- максимальне збереження природного ландшафту та існуючих деревних насаджень;
- чітке розмежування «тихих» і «активних» зон для уникнення функціональних конфліктів;
- забезпечення пішохідної та візуальної прохідності між зонами;
- створення безбар'єрного середовища для всіх груп відвідувачів;
- організація поступового переходу від інфраструктурно навантажених ділянок (паркування) до максимально природних (тиха та пляжна зони).

Територія поділена на основні функціональні зони, які взаємопов'язані системою пішохідних доріжок, веломаршрутів та оглядових майданчиків (див. рис. 3.3).

Отже основні функціональні зони:

Паркування - розташована у верхній (відносно узбережжя) частині території, найближче до наявної автодороги, що забезпечує доступ автомобілів з боку автошляху та пішохідну доступність від зупинки громадського транспорту, достатню віддаленість від рекреаційної та водоохоронної зон. Місткість - 150 машиномісць (включаючи 20 для маломобільних груп), що запобігає перевантаженню та гарантує зручний доступ до всіх зон. Покриття - екологічна решітка з травою, з 12 зарядними станціями для електрокарів та 150 велостійками. Біля паркувального майданчика розташовано пункт прокату велосипедів та електросамокатів.

Тиха зона №1 - окремий зелений полігон у північній частині території, відокремлений від кемпінгової зони, мотузкового парку та пляжної зони, аби уникнути зайвого шуму. Відстань до найближчої альтанки пікнікової зони - 250 м, до парковки - 300 м, до пляжу - 100 м. Зона спеціально виокремлена так, щоб гучні звуки зі спортивної та дитячої зон не доходили (природний екран - ряд старих верб, штучний екран у вигляді споруд комерційної зони). Передбачається облаштувати її модульними будинками максимально екологічними та вписаними в природний ландшафт.

Рис. 3.3. Картохема функціонального зонування рекреаційної зони узбережжя Карачунівського водосховища в районі с. Вільне (розроблено автором).

Тиха зона №2 - зона кемпінгу так само відокремлена максимально від парковки, мотузкового парку та дитячої зони, має вихід до пляжу, розташована ближче до зони риболовлі. Повна тиша з 22:00 до 08:00, заборона гучної музики та великих компаній (максимум 6–8 осіб на будиночок).

Пікнікова зона - розташована в лівому (західному) і центральному секторі зонами, відокремлена зеленим масивом від риболовної зони. Орієнтована на сімейний релакс: 25 модульних альтанок (6–8 осіб), 3 великі павільйони, 12 галявин для пікніків, 40 гамаків. Доріжки з мульчі, Wi-Fi-зони, сортування сміття. Місткість - 200 осіб, заборона гучної музики для збереження спокою.

Спортивна зона – займає місце між кемпінговою та 1-ю тихою зоною для активного відпочинку. Включає волейбольний kort, воркаут-комплекс (12 снарядів), трейл 2,1 км з перепадом 38 м. Покриття — пісок/мульча, інтеграція з веломаршрутами. Місткість - 200 осіб, з акцентом на безпеку (дренаж, освітлення).

Дитяча зона - окремий сектор на пляжі, частково в тіні дерев, частково на відкритій місцевості близько до води з ігровим комплексом Lappset (для 2–12 років), пісочним двором, сенсорною стежкою (10 текстур). Безпечні елементи, рециркуляція води, нагляд. Місткість — 200 дітей + супровід, поруч з тихою зоною (будинком) для батьків.

Пляжна смуга - розташована між берегом і водою, для купання та загоряння. Пірс 35 м, рятувальна вишка, плавучі платформи (3 шт.). Зонування за глибиною, контроль якості води. Місткість - 380 осіб, сезонне зонування для SUP/риболовлі.

Мотузковий парк - розташований у східній частині між паркувальним майданчиком (передбачено буферну зону) тихою зоною та територією зоопарку. Ця ділянка обрана через стабільний рельєф (ухил 5–8 %), наявність зрілих дерев (сосни та акації, діаметр стовбурів 30–50 см) для кріплення трас, пропонуємо на контакт з зоопарком створити підвісну дорогу по верхівкам деревах з двома оглядовими майданчиками для спостереження за тваринами та іграми у

мотузковому парку. Мотузковий парк інтегровано в ландшафт як елемент екстремального туризму, що доповнює види рекреаційних занять у не пляжну погоду. Зона розрахована на активний командний та індивідуальний відпочинок для дорослих і підлітків від 8 років, з акцентом на розвиток фізичної витривалості, координації та подолання висотного страху.

Зоопарк, частково контактний – зона де на більшій території утримуються в природних, але обмежених, умовах представники лісостепової фауни (олень плямистий, кабани, адаптовані альпаки, свійські водоплавні птахи: гуски, качки, лебеді), - ця частина зоопарку буде добре проглядатися з доріжки у верхівках дерев. Частково планується зробити контактний зоопарк з козами, вівцями, кроликами та ін. максимально контактними тваринами. Ймовірно, на перспективу, розвивати екскурсійний напрям.

Окремо на південно-східному узбережжі відводяться місця під риболовлю та прокат водного транспорту.

Територія буде облаштована сучасними екологічними санітарними вузлами і душовими.

Таким чином, запропоноване зонування перетворює раніше маловикористовувану заплавну територію на сучасну, екологічно збалансовану рекреаційну територію загальноміського значення, яка здатна стати головним центром літнього відпочинку для мешканців Кривого Рогу та прилеглих населених пунктів, а також привабливим об'єктом зеленого туризму регіонального рівня з перспективою подальшого розвитку туристичної та рекреаційної складової у с. Вільне.

3.3. Маркетингові підходи та промоція рекреаційної зони

На сьогодні рекреаційні ресурси передмістя Кривого Рогу використовуються переважно стихійно та локально. За результатами опитування 2024–2025 рр., 87 % мешканців Кривого Рогу знають про наявність Карачунівського водосховища та лавандових полів, проте лише 14 % хоча б раз

виїжджали за межі міста спеціально для відпочинку на природі. Про існування озера в глиняному кар'єрі в Новопіллі або джерел у Лозуватці знає менше 5 % респондентів. З-поміж жителів сусідніх областей територія практично невідома: за даними пошукових запитів Google у 2024 році запити на кшталт «відпочинок біля Кривого Рогу» або «озеро кар'єр Кривий Ріг» складали менше 0,3 % від аналогічних запитів щодо Шацьких озер або Буцького каньйону [11]. Це свідчить про наявність унікальних об'єктів із високим потенціалом, який залишається не реалізованим.

Метою маркетингової стратегії є інтеграція розрізнених локацій у єдиний впізнаваний рекреаційний кластер, здатний конкурувати з популярними напрямками Центральної та Західної України за співвідношенням ціни та якості та вийти на самоокупність протягом 3–5 років. Основні завдання маркетингової стратегії:

ормування впізнаваного бренду рекреаційної зони.

абезпечення стабільного та рівномірного потоку відвідувачів протягом року.

Таблиця 3.3

Основні канали просування (2025–2028 рр.)

Канал	Формат	Орієнтовний бюджет (перший рік)
	короткі reels (лаванда, стрибки в кар'єр, кінні прогулянки, кемпінг) + геотеги	120–150 тис. грн
	пошук «відпочинок біля Кривого Рогу», «озеро кар'єр», «лаванда Кривий Ріг»	80–100 тис. грн
Telegram-канал та чат-бот	актуальні події, бронювання кемпінгу, розклад прокату	безкоштовно + 20 тис. грн
Співпраця з блогерами	15–20 блогерів 10–150 тис. підписників (Дніпро, Запоріжжя, Київ)	200–300 тис. грн
Туристичні портали	Visit Ukraine, Ukraine IS, Karabas Travel тощо	50 тис. грн
Офлайн	білборди на в'їзді в місто + вказівники до об'єктів	150 тис. грн
Фестивалі	Лавандовий фестиваль (червень–липень), Фестиваль «Кривбас Вайлд» (вересень)	300–400 тис. грн

Цільова аудиторія чітко сегментована. Основний потік (65–70 %) - це самі криворіжці, які шукають недорогий відпочинок на кілька годин або на вихідні. Другий великий сегмент - жителі Дніпра, Запоріжжя, Кропивницького та Кам'янського, які готові приїхати на день-два. Третій - молодь і сім'ї з усієї України 20–40 років, яким потрібні яскраві фото, нові емоції та відчуття «не як у всіх». Четвертий, хоч і невеликий, але дуже платоспроможний - корпоративні клієнти та івенти.

Просування починається з цифрових каналів, тому що саме там зараз приймають рішення про поїздку. Основна ставка - на короткі вертикальні відео в Instagram Reels і TikTok: стрибки в бірюзові води, ранковий туман над Карачунівським водосховищем, кінна прогулянка степом на заході сонця, намет у сосновому лісі за 20 хвилин від 95-го кварталу. Кожен ролик закінчується чітким закликком і геотегом. Паралельно запускається контекстна реклама в Google та YouTube на запити типу «куди поїхати на вихідні з Дніпра», «де купатися біля Кривого Рогу», «лаванда Україна».

Важлива частина стратегії - робота з блогерами. У перший рік планується залучити 15–20 локальних і всеукраїнських блогерів із аудиторією 10–150 тисяч, які покажуть локації зсередини. Додатково створюється конкурс user-generated контенту під хештегом #КривбасНеТойЯкимВиЙогоЗнали з призами: безкоштовний кемпінг, кінна прогулянка, фотосесія в лаванді.

Розвиток даної рекреаційної зони вбачається нам вплетеним в системну розбудову рекреаційної зони всього передмістя кривого Рогу, тому для офлайн-присутності встановлюються стильні вказівники на всіх в'їздах у місто та на ключових розв'язках, а також кілька великих білбордів із фразою «За 15 хвилин від Кривого Рогу - інша планета».

Щоб забезпечити сезонність і постійний потік, щороку оголошується тематичний рік. 2026-й - «Рік води»: офіційне відкриття облаштованих пляжів, прокат SUP і каяків, великий фестиваль Aqua Kryvbas із нічним кінопоказом на воді. 2027-й – «Рік екстриму»: організація МТВ-фестиваль і 30 км маркованих пішохідних стежок. 2028-й – «Рік коренів»: відкриття етнографічного дворику та

кінного клубу, фестиваль традицій тощо. Усе це об'єднується єдиною цифровою платформою – сайтом kryvbas.travel з інтерактивною картою, онлайн-бронюванням місць у кемпінгу, прокату спорядження та кінних прогулянок, календарем подій і чат-ботом у Telegram та Viber. Запускається дисконтна програма «Кривбас Card», яка дає знижки у всіх партнерів кластера.

За консервативним прогнозом, при системній роботі вже до 2030 року передмістя Кривого Рогу зможе приймати 350–450 тисяч відвідувачів на рік (проти нинішніх 70–80 тисяч), середній чек зросте з 150 до 600–800 грн, з'явиться 400–500 нових робочих місць, а надходження до місцевих бюджетів від туризму перевищать 40–50 млн грн щорічно. Таким чином, рекреаційна зона передмістя Кривого Рогу має всі шанси стати новим обличчям міста і реальним драйвером його економічного та іміджевого оновлення.

ВИСНОВКИ

Під час написання кваліфікаційної роботи було виконано всі поставлені завдання та досягнуто мети - розроблено проєкт створення рекреаційної зони у передмісті Кривого Рогу з урахуванням природно-ресурсного потенціалу території, екологічних обмежень, соціальних потреб населення та стратегічних орієнтирів сталого розвитку.

систематизовано й узагальнено теоретико-методологічні підходи до визначення рекреаційних зон. На основі аналізу наукових джерел сформовано власне визначення рекреаційної зони як території, що поєднує природні та антропогенні ресурси, інфраструктуру, функціональні можливості та екологічну стійкість. Виокремлено ключові ознаки рекреаційних територій: доступність, екологічна рівновага, інфраструктурна організованість, естетичність та функціональна різноманітність.

розглянуто міжнародний досвід США, Європи, Скандинавських країн, який демонструє ефективність комплексного просторового планування, «зеленої інфраструктури» та відновлення промислових територій. Це створює підґрунтя для адаптації світових практик до умов передмістя Кривого Рогу.

дійснено комплексну характеристику природних, ландшафтних і техногенних ресурсів передмістя. Виявлено, що територія має значний рекреаційний потенціал, однак він використовується нерівномірно. Перспективними для розвитку рекреації і туризму визначено:

- прибережні зони Карачунівського та Південного водосховища;
- кар'єрні озера (Лозуватка та ін.);
- техногенно змінені ландшафти — відвали, панорамні точки, рекультивовані кар'єри;
- долину річки Інгулець та природні балки.

Водночас встановлено низку проблем: стихійність рекреації, відсутність інфраструктури, забруднення, ерозія ґрунтів, транспортна ізоляваність окремих локацій..

аналіз рекреаційної спеціалізації наявних об'єктів нам вдалось виокремити перспективні об'єкти і території і розробити картосхему рекреаційного зонування передмістя Кривого Рогу. Даний практичний результат дослідження з одного боку - дозволив виділити дві по-різному розвинуті в плані рекреації зони (західну необхідність подальших, глибших досліджень об'єктів рекреації, туризму та інфраструктури. Так, було з'ясовано, що зовсім не використовується потенціал лісових масивів на берегах Південного водосховища, немає у пердмісті жодної садиби зеленого туризму, обмежено використовується екскурсійний потенціал. Проведене зонування підтвердило, що водно-прибережні території мають найбільший потенціал для створення комплексної рекреаційної зони

а основі аналізу природних умов, рекреаційного потенціалу та екологічних обмежень обґрунтовано вибір території для створення рекреаційної зони - узбережжя Карачунівського водосховища та прилеглі простори.

Запропоновано функціональне зонування території, яке забезпечує: оптимальне використання природних умов; збереження екосистем; комфортне перебування рекреантів; можливість розвитку спортивного, екологічного, водного та сімейного відпочинку.

Розроблено маркетингові підходи, що включають бренд території, цифрову платформу, інтеграцію в туристичні маршрути, популяризацію через партнерства та інформаційні кампанії. Обґрунтовано прогноз соціально-економічного ефекту доходів місцевих громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України : Методологія та методика аналізу, термінологія, районування. Київ : Видавничо-полігр. від. «Київ. ун-т», 2001. 395 с.

улишева Д. В., Андрєєва Н. М. Екологізація економічних відносин у системі рекреаційного землекористування міських агломерацій: теорія та практика: монографія; НАН України, Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. досліджень. Одеса: ІПРЕЕД НАНУ, 2018. 246 с.

ідділ промислового туризму КП ІРМ Кривого Рогу. Перспективи розвитку промислового туризму. URL: <https://irm.kr.ua/viddil-rozvytku-turyzmu/> (дата звернення 20.10.2025 р.).

ернігорова Н. В. Інституційні новації розвитку міських парків в Україні. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. № 2 (24). С. 35-43. Режим доступу до журн.: <https://economics.net.ua/ejoru/2023/No2/35.pdf>. DOI:

еографічна енциклопедія України: В 3-х т. / Ред-кол. : О. М. Маринич (відповід. ред.) та ін. Київ : "Українська радянська енциклопедія" ім. М. п. Бажана, 1989.

уменюк В. В. Державне регулювання курортно-рекреаційної сфери: монографія / В. В. Гуменюк. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 372 с.

епартамент екології Дніпропетровської ОДА. Регіональна програма розвитку ПЗФ. 2022. URL: <http://212.3.96.115/region-programmes> (дата звернення

.epa.gov/rmp/definition-recreational-area-determining-offsite-impacts-rmp (дата звернення 15.10.2025 р.).

(дата звернення 25.10.2025 р.).

віт про SEO проєкту Стратегії розвитку КРИВОРІЗЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ на період до 2030 року. URL: https://kr.gov.ua/api/uploads/Zvit_4_32117908a1.pdf (дата звернення 09.10.2025 р.).

(дата звернення 15.09.2025 р.).

акон України «Про охорону навколишнього природного середовища» № 1268-XII від 26.06.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення 07.10.2025 р.).

акон України «Про природно-заповідний фонд України» № 2457-XII від звернення 07.10.2025 р.).

інвестиційний паспорт Криворізького району Дніпропетровської області. URL:

інно-спортивний клуб «Кінний дворик». URL: <https://k-dvorik.com.ua/> (дата звернення 06.09.2025 р.).

аврик О. Д. Основи геоурбаністики: навч. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2022. 158 с.

andschaftspark Duisburg-Nord. Official website. URL: <https://www.lars-fotoblog.de/fotoworkshopangebote/landschaftspark-duisburg/> (дата звернення

ацола В. І. Рекреаційно-туристичний комплекс України : навч. посіб. для студентів вузів. Львів, 2014. 259 с.

етодичні рекомендації до проведення практичних занять, організації самостійної роботи та виконання курсової роботи з навчальної дисципліни «Рекультивация та ревіталізація порушених ландшафтів» (для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 206 Садово-паркове господарство, освітня програма «Садово-паркове господарство») / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова ; уклад. Ю. І. Гайко, С. М. Чепурна. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2025. 33 с.

ational Park Service. U.S. National Park System Overview. URL:

<https://www.doi.gov/sites/default/files/fy2023-bib-nps508.pdf> (дата звернення

оваковська І, Скрипник Л., Древаль Н. Стан та проблеми рекреаційних територій в умовах сучасних трансформаційних процесів. *Проблеми сучасних*
т

ECD. Green Infrastructure and Urban Resilience. URL:
[https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2020/10/green-](https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2020/10/green-infrastructure-in-the-decade-for-delivery_77c8475c/f51f9256-en.pdf)
[infrastructure-in-the-decade-for-delivery_77c8475c/f51f9256-en.pdf](https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2020/10/green-infrastructure-in-the-decade-for-delivery_77c8475c/f51f9256-en.pdf) (дата звернення
с

фіційний сайт «Кривий Ріг Туристичний». URL: <https://touristkr.com.ua/> (дата звернення 06.10.2025 р.).

фіційний сайт «Страус Парк Ленд». URL:
https://www.instagram.com/straus_park_land/ (дата звернення 19.10.2025 р.)

фіційний сайт Лозуватської сільської ради. URL: <https://lozuvatka.dp.gov.ua/> (дата звернення 17.10.2025 р.).

стапчук І. О. Інтерпретація природи, історії, індустрії Кривого Рогу як складова якісної туристично-рекреаційної послуги. Маркетингові та організаційні механізми повоєнного розвитку галузі гостинності та туризму України : колективна монографія / за ред. Н. В. Якименко-Терещенко, Д. В. Райко, О. О. Носирєва. Харків : НТУ «ХПІ», 2025. 727 с. С. 354–379; 712–722. DOI:
е

стапчук І. О., Чорна К. І. Дослідження потенціалу туристично-рекреаційних закладів передмістя Кривого Рогу. Маркетингові та організаційні механізми повоєнного розвитку галузі гостинності та туризму України : зб. тез доповідей II Міжнародної наук.-практ. конф. Частина 1. Харків : Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т», 2024. 680 с. С. 584–587.

аспорт Лозуватської сільської ради Криворізького району Дніпропетровської області. URL: <https://lozuvatka.dp.gov.ua/nasha-gromada/pasport-otg> (дата звернення 17.10.2025 р.).

ацюк В. С., Остапчук І. О., Образцова В. О. Стала регенерація затоплених
о
м

кар'єрів як передумова створення туристично-рекреаційних комплексів (кейс Кривого Рогу). Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Географічні науки. 2024. № 21. С. 53–61.

олчанінова І. Л., Покогодна М. М.. Рекреаційні комплекси світу : навч. посібник. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 107 с.

останова ВРУ «Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів» № 1359-XIV від 24.12.1999. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1359-14#Text> (дата звернення 21.11.2025 р.).

останова КМУ «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки» № 695 від 05.08.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення

екреаційні комплекси світу : конспект лекцій. Для здобувачів вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 242 «Туризм» за усіма формами навчання / Укладач А.Л. Помаза-Пономаренко. Харків : НУЦЗУ, 2020. 154 с.

екреаційна зона. ДБН. URL: https://dbn.co.ua/blog/rekreacijna_zona/2012-10-30-

крипник Н. Я., Сердюк А. М. Рекреаційна географія : навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 296 с.

ич В. А., Яворська В. В., Коломієць К. В., Приходько З. В. Дослідження рекреаційного середовища міста та приміської зони : концептуальні підходи. 2023. 12 с.

стратегія розвитку Широківської громади на період до 2027 року. URL: <https://shtg.gov.ua/development-strategy-2024-2027> (дата звернення 18.10.2025 р.).

ретьак А. М., Третьак В. М., Прядка Т. М. Територіально-просторове планування: базові засади теорії, методології, практики: монографія / за заг. ред. А.М. Третьака. Біла Церква: «ТОВ «Білоцерківдрук», 2021. 142 с.

уристські ресурси України: конспект лекцій. Для здобувачів вищої освіти, які

навчаються за спеціальністю 242 «Туризм» за усіма формами навчання / Укладач
О. В. Поступна. Харків : НУЦЗУ, 2020. 209 с.

NWTO. Glossary of tourism terms. URL: <https://www.untourism.int/glossary-tourism-terms> (дата звернення 25.10.2025 р.)

nited Nations. Transforming our world: the 2030 Agenda. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda> (дата звернення 19.10.2025 р.).

каз Президента України «Про Стратегію сталого розвитку України» № 5 від 12.01.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text> (дата звернення

ДОДАТКИ

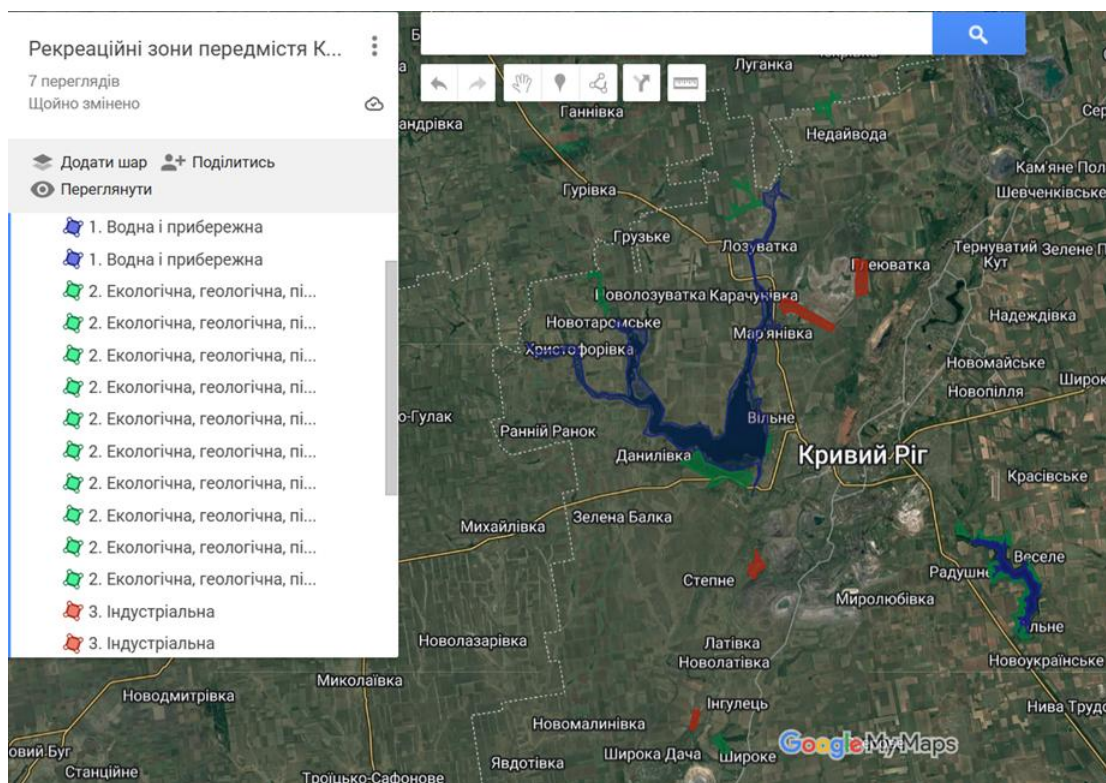

Рис. А.1. Рекреаційні зони передмістя Кривого Рогу: водна і прибережна; екологічна, геологічна, пішохідна та індустріальна (доробок автора).

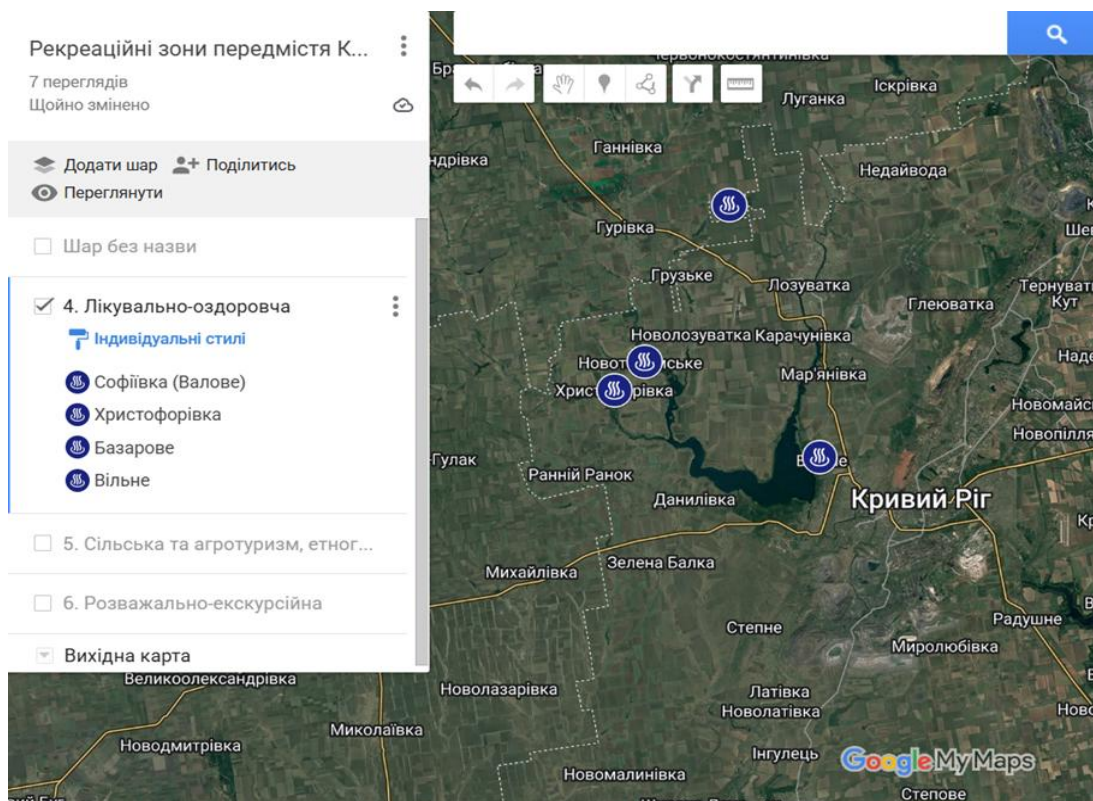

Рис. А.2. Рекреаційні зони передмістя Кривого Рогу: лікувально-оздоровча на основі джерел мінеральних вод (доробок автора).

